

Pesimist Bir Şair; İbnu'r-Rûmî ve Hakkındaki Lanet Söylentileri

A Pessimistic Poet Ibnu'r-Rumi and the Curse Rumors About Öz

Muhammet Emin UZUNYAYLALI
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

Department of Arabic Language and
Literature, Faculty of Letters, Atatürk
University, Erzurum, Türkiye

uzunyaylali@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi/Received 11.07.2024
Revizyon Tarihi/Revision 23.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted 23.10.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 29.12.2025

Atf:

Uzunyaylali, M. E. (2025). Pesimist Bir Şair;
İbnu'r-Rûmî ve Hakkındaki Lanet
Söylentileri. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler
Dergisi*, 75, 23-32.

Cite this article:

Uzunyaylali, M. E. (2025). A Pessimist Poet
Ibnu'r-Rumi and the Curse Rumors About
Him. *Journal of Literature and Humanities*,
75, 23-32.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Abbâsî Devleti'nin yaklaşık beş asır süren hakimiyeti boyunca, Arap edebiyatı altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde isimleri günümüze kadar intikal etmiş pek çok önemli edip ve şair yetişmiştir. İbnu'r-Rûmî, sınır tanımaz hicivleri ve pesimist karakteriyle bahse konu şairler zümresinin öne çıkan isimlerinden biridir. O, üslubu, hayal gücü ve betimleme yeteneğiyle Arap edebiyatının zirvelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Arap edebiyatı sahasında farklı temalar bağlamında kaleme alınmış şiirlerden müteşekkil en hacimli divanlardan birinin de sahibi olan İbnu'r-Rûmî'nin şiirlerinde, somut bir melankoli ve hayal kırıklığı hali göze çarpmaktadır. Yaşadığı travmaların, zorluk ve sorunların onun üslubunu şekillendiren ve keskinleştiren temel etkenler olduğu açıktır. Şairin hayat tecrübesi sebebiyle kırılmalı ve içe dönük bir kimliğe evrildiği ve uğursuzluk olarak addettiği çeşitli obsesyonları sebebiyle toplumla barışık olmayan bir ruh hali ve davranış durumunu benimsediği de şiirlerinden anlaşılmaktadır. Onun bu karamsar ruh hali sonraki dönemlerde şahsiyeti etrafında lanetli olduğu yönünde bir fenomenin oluşmasına ve bu efsanenin kuşaktan kuşağa söylenece formuyla aktarılmasına sebep olmuştur. İbnu'r-Rûmî'nin hayatı ve şiiri hakkında çalışma yapanların farklı zamanlarda başlarına gelen aksilikler bu algı ve kabul ile irtibatlandırılmış, şairin uğursuz olduğu yönünde yorumlar tarih ve edebiyat kaynaklarında aktarılmıştır. Çalışmada İbnu'r-Rûmî'nin pesimist ruh halinin arka planı incelenerek, şahsı etrafında oluşturulan lanetli olduğu minvalindeki söylencelere temel teşkil eden anekdotlardan ve bu hususta aktarılan argümanlardan örnekler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İbnu'r-Rûmî, Pesimizm, Uğursuzluk, Lanet.

Abstract

During the Abbasid State's rule, which lasted for about five centuries, Arabic literature experienced its golden age. During this period, many important writers and poets emerged whose names have survived to the present day. Ibnu'r-Rumi is one of the prominent names of the group of poets in question with his boundless satire and pessimistic character. He has been accepted as one of the pinnacles of Arabic literature with his style, imagination and descriptive ability. Ibnu'r-Rumi, who is also the author of one of the most voluminous divans consisting of poems written in the context of different themes in the field of Arabic literature, has a tangible melancholy and disappointment in his poems. It is clear that the traumas, difficulties and problems he experienced were the main factors that shaped and sharpened his style. It is also understood from his poems that the poet evolved into a fragile and introverted identity due to his life experiences and adopted a state of mind and behavior that was not at peace with society due to various obsessions that he considered as bad luck. His pessimistic state of mind caused the phenomenon of his being cursed to form in later periods and this legend to be passed down from generation to generation in the form of a legend. The misfortunes that those who studied the life and poetry of Ibn al-Rumi experienced at different times were connected to this perception and acceptance, and comments that the poet was unlucky were conveyed in historical and literary sources. In this study, the background of Ibn al-Rumi's pessimistic state of mind will be examined and examples will be presented from anecdotes and arguments that formed the basis for the legends that he was cursed around him.

Keywords: Ibnu'r-Rûmî, Pessimism, Bad Luck, Curse.

Giriş

İbnu'r-Rûmî, Ebu'l-Hasen Alî b. el-Abbâs b. Cureyc el-Bağdâdî (ö. 283/896) h. 221 (m. 836) yılında Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Hristiyan asıllı dedesi Cureyc'in (Cûrcîs, Circis, Georgios, Gregorios) Abbâsî halifesi el-Emîn'in (ö. 198/813) dayısının oğlu Ubeydullah'ın azatlı kölesi olduğu kaynaklarda aktarılmıştır. Babası Abbâs ise ailenin Müslüman olan ilk ferdidir. Hristiyan kökenli muhtedi bir aileden geliyor olması sebebiyle şair "İbnu'r-Rûmî" künyesiyle anılmıştır. Annesi Hasene ise, İran kökenli olup Abdullah es-Sicistânî'nin kızıdır. Küçük yaşta babasını kaybetmesi üzerine, eğitimi en büyük kardeşi Ebû Ca'fer Muhammed üstlenmiştir. Kur'an, dil, edebiyat ve diğer derslerle başlayan eğitim süreci, babasının yakın dostu, ensâb alimi, râvî ve edip Muhammed b. Habîb'in (ö. 245/860) yanında devam etmiştir. İbnu'r-Rûmî, 245/859 yılında Bağdat'a gelen el-Muberrred'in (ö. 286/900) derslerine katılmış ve Kûfe dil mektebinin öncüsü Sa'leb'den (ö. 291/904) ders almıştır. Ayrıca, ez-Zeccâc (ö. 311/923) ve Ahfeş el-Aşğar (ö. 316/928) gibi devrin önemli âlimlerine de öğrenci olmuştur. Döneminde tarih, fıkıh ve hadis alanlarında yapılan çalışmaları takip ederek zengin bir kültürel birikim edinmeyi başaran İbnu'r-Rûmî, Abbâsî halife el-Me'mûn (ö. 218/833) tarafından Bağdat'ta kurulan, orta çağ İslâm ilim ve kültür tarihinde önemli bir yeri olan, tercüme ve yüksek seviyedeki ilmî araştırmaların yapıldığı merkez; Beytülhikme'de de ilmî çalışmalar yapma imkânı bulmuştur. Şiirlerindeki eski Yunan filozoflarına ve çeşitli disiplinlere yapılan atıflar, onun bahse konu derin kültürel altyapısını yansıtmaktadır (Durmuş ve Çuhadar, 2000, XXI, 186-188).

Gençlik döneminde haraç tahsildarı olarak çalışan İbnu'r-Rûmî, maaşını yetersiz bulduğu için bu görevden ayrılmış ve hayatını şiir yazarak kazanmaya karar vermiştir. Şîî ve Mu'tezilî eğilimleri nedeniyle saray çevresinden umduğu yakınlığı bulamadığı aktarılmıştır. Ancak kaynaklarda onun aslında Şîî olmadığı, haksızlıklara karşı bir tepki sadedinde Şîa'yı savunduğunu ileri sürülmüştür. Ancak h.250 yılında Kûfe'de isyan eden Ebu'l-Huseyn Yahyâ b. 'Umer et-Tâlibî'nin öldürülmesi üzerine yazdığı şiirleri hem bir Şîa propagandası hem de Abbâsî yönetimini tehdit eden ifadeleri içeren bir isyan bildirisi olarak değerlendirilmiştir. İbnu'r-Rûmî, Şîa'ya karşı uzlaşmacı bir politika izleyen el-Muvaffak el-Abbâsî (ö. 278/891) ve oğlu Mu'tazid-Billâh (ö. 289/902) dönemlerinde saraydan beklediği ilgiyi görmüş; ancak uzun süre dışlanması, onu başka destekçiler aramaya yönlendirmiştir. H. 248'de Sâmerrâ'ya gidip vezir Ahmed b. Hasîb için methiyeler yazmış, fakat burada fazla kalamadan Bağdat'a dönmüştür. Çocukken babasını, genç yaşta eşini ve birbirinin ardı sıra üç çocuğunu kaybetmesi, İbnu'r-Rûmî'nin karamsar bir ruh haline bürünmesine neden olmuştur. Sâmerrâ dışında hayatının çoğunu Bağdat'ta geçiren İbnu'r-Rûmî 13 Kasım m. 896 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. el-Buhturî'den (ö. 284/897) sonra zamanının en büyük şairi olarak kabul edilen İbnu'r-Rûmî'nin, 17.000 beyitten müteşekkil Arap edebiyatının en hacimli divanı olarak nitelenen ve öğrencisi İbnu'l-Museyyeb tarafından rivayet edilerek derlenmiş şiirleri ve bu şiirler üzerine farklı muhakik ve edebiyatçılar tarafından muhtelif zamanlarda yapılmış çalışmalar mevcuttur (el-Bağdâdî, tsz., XII, 23-25).

İbnu'r-Rûmî'nin şiirlerinde somut bir şekilde kendisini hissettiren pesimizm kavramı Arapça'da "uğursuzluk getirmek" anlamındaki sülâsî/üç harfli شَأْم/şe'eme fiilinden türemiş تَفْأُل/tefâul babından bir mastar olan تَشَأُّم/teşâ'umun ismiyle ifade edilmiştir. Bahse konu mastara sözlükte; "bereketli ve uğurlu olmanın aksi, uğursuzluğa yönelme" gibi karşılıklar verilmiştir (İbn Manzûr, tsz., XII, 314-315). Felsefe disiplindeyse pesimizm "her şeyin kötü tarafını görme; kötüye yorma eğilimi; dünyanın daha da kötüye gideceğine dair sarsılmaz inanç; hem dünyanın hem insanın özünde kötü olduğunu, kötünün iyiye, acının hazzı, çirkinliklerin güzelliklere her durumda galip geldiğini vehm etme ve kendisini bütünüyle iyimser (ci)lik anlayışının karşısına yerleştiren yaşam felsefesidir" şeklinde açıklamalar getirilmiştir (Ulaş, 2002, s. 847). Psikolojideyse "olumsuzculuk" şeklinde karşılık bulan terim, "dışarıdan yapılan önerilere, telkinlere ya da isteklere karşı açık veya örtülü karşı çıkma veya direnme, istenen şeyi yapmama veyahut tam tersini yapma" (Budak, 2000, s. 549) olarak tanımlanmıştır (Harmancı, 2022, s. 826).

İbnu'r-Rûmî, zorlu hayat koşulları, yaşadığı travmalar ve acıları sebebiyle yukarıda farklı disiplinler bağlamında tanımlanan pesimizm odaklı bir karaktere bürünmüş ve bu ruh halinin ipuçlarını sunan ifadeleri şiirlerinde açıkça dile getirmiştir. Onun makûs talihi hakkında Arap edebiyatı kaynaklarında aktarılanlar sonraki kuşaklar arasında İbnu'r-Rûmî'nin lanetli olduğu, karamsar tabiatı ve pesimist tavırları sebebiyle uğursuzluğu çeken bir yapısı olduğu yönünde yorumlara sebep olmuş ve onun kişiliği ve şiirleri etrafında "ilişenin başını belalara salan" bir lanet fenomeninin oluşmasına yol açmıştır. Bu çalışmada İbnu'r-Rûmî'nin uğursuzluk olarak addettiği çeşitli obsesyonlarından örnekler sunulmuş ve onun pesimist karakterinin arka planı şiirleri üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Tecrübe ettiği sıkıntılı süreçlerin İbnu'r-Rûmî'de bıraktığı etkiler ve onun eserlerini tahkik eden müelliflerin başına gelen kazalar sebebiyle söylentiden daha güçlü bir forma evrilen lanetli olduğu yönündeki anlatılara delil olarak sunulan bazı olaylar aktararak meselenin aslı irdelenmeye çalışılmıştır.

I. İbnu'r-Rûmî'nin Obsesyonları ve Karamsar Yapısını Gösteren Bazı Örnekler

Arap Edebiyatı kaynaklarında İbnu'r-Rûmî'nin bilhassa şiir alanındaki üstün yeteneklerinin yanı sıra topluma ve insanlara karşı tavırlarında bariz bir şekilde görülen pesimist ruh halinden de söz edilmiştir. Bu ruh hali sonraki dönemlerde onun lanetli olduğuyla ilgili söylemlerin de isnat noktası olmuştur. Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. İbrâhîm b. Temîm el-Ensârî el-Fihri el-

Husrî'nin (ö. 413/1022) *Zehru'l-Âdâb ve Semeru'l-Elbâb* (el-Husrî, tsz.) isimli eserinde İbnu'r-Rûmî hakkında aktardığı anekdotlar onun karamsarlık ve kötümserliğini gösteren önemli örneklerdendir. el-Husrî'nin, bahse konu eserinde naklettiği bazı örnekler şöyledir:

“Bir gün İbnu'r-Rûmî'ye bazı arkadaşları geldiler. Ona, ilkbahar mevsiminin gelişi münasebetiyle düzenlenen törenlere katılmak ve hava almak maksadıyla kendileriyle birlikte dışarı çıkması hususunda ısrarcı oldular. İbnu'r-Rûmî, arkadaşlarından özür diledi ve kararlı bir şekilde dışarı çıkmayacağını bildirdi. Arkadaşlarından biri ayak diremesinin sebebini sorunca İbnu'r-Rûmî cevaben şöyle dedi:

-Bugün günlerden Çarşamba'dır. Bugün uğursuz bir gündür.

Arkadaşı, İbnu'r-Rûmî'ye:

-Niçin böyle söylüyorsun? Bugün Yunus'un (as.) doğduğu gün!

İbnu'r-Rûmî cevaben:

-Görmüyor musun, içerisine düştüğü durum sebebiyle kendisini kınarken balık nasıl da Yunus'u (as.) yuttu? (es-Saffât, 37/142) Eğer o, Allah'ı (cc.) tespih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalacaktı! (es-Saffât, 37/143-44)” dedi (Komisyon, 1986, c. 54, s. 62).

İbnu'r-Rûmî ile ilgili aktarılan diğer bir kesitteyse onun uğursuz olarak nitelediği kambur komşusu yüzünden evinden çıkmadığı nakledilmiştir. İbnu'r-Rûmî'nin bu takıntısını bilen kambur komşusunun onu kızdırmak maksadıyla sabahları İbnu'r-Rûmî'nin evinin kapısının önünde beklediği rivayet edilmiştir:

“İbnu'r-Rûmî'nin kambur bir komşusu vardı. Adam, onun uğursuzlukla ilgili takıntısını biliyordu. İbnu'r-Rûmî'yi kızdırmak için bazı sabahlar onun evinin kapısının önünde duruyordu. İbnu'r-Rûmî evden çıkmaya yeltendiğinde kambur komşusunu görüyor, canı sıkılıyor ve başına bir uğursuzluk geleceği vehmine kapılarak dışarı çıkmıyordu (Komisyon, 1986, c. 54, s. 62).”

İbnu'r-Rûmî, takıntısı sebebiyle kendisiyle eğlenen komşusundan intikamını onu hicvederek almıştır. Kambur komşunun boyun bölgesini, ensesine tokat yediği için omuzlarını yukarı kaldıran ve boyun bölgesindeki kasılma sebebiyle kötü bir görüntüye sebebiyet veren kişinin durumuna benzetmiştir. İbnu'r-Rûmî'nin ilgili beyitleri şöyledir:

فَكَأَنَّ هُ مُرَّيْصَ أَنْ يُصَفَّعَا قَصُرْتُ أَحَادِئَهُ وَطَالَ قَدَاؤُهُ
وَأَحْسَنُ ثَانِيَةً هَـ فَتَجَمَّعَا فَكَأَنَّ صُفِّعَتْ قَفَاهُ مَرَّةً

Onu aldatarak eğildim, uzanmışken kafasının ardı, sanki ensesini tokatlatmak için bekliyordu o,

Adeta kafasına bir şaplak yiyip ikincisinin de geleceğini hissederek ensesini derleyip toparlamıştı o (Subh, tsz., 102).

İbnu'r-Rûmî'nin tedirgin bir ruh haline sahip olduğu ve başka obsesyonları olduğu da kaynaklarda aktarılmıştır. Gemiye binmek, bunlardan biridir. Kendisine niçin gemiye binmediği sorusu yöneltildiğinde İbnu'r-Rûmî'nin cevaben şöyle dediği aktarılmıştır:

لَا أَزْكَبُ الْبُخْرَ أَحْشَى عَلَيَّ فِيهِ الْمَعَاطِبُ
طَبِينٌ أَنَا وَهَوْمَاءُ وَالطَّيْنُ فِي الْمَاءِ دَائِبُ

Denize açılmam endişelenirim, tehlikeler vardır onda,

Çamurum ben, o ise sudur, çamur erir su içerisinde zira (el-Âmilî, 1900, 148).

Karamsar tabiatlı insanlar, çoğu durumu olumsuz yorumlar, iyimserlik yerine daima kötü senaryolara odaklanırlar ve o yönde tahminlerde bulunurlar. Bu eğilim sebebiyle, genellikle güvensizlik, umutsuzluk veya hayal kırıklığı hissederler. Arap edebiyatı kaynaklarında aktarılanlara göre İbnu'r-Rûmî de bahse konu ruh haline sahip bir kişiliktir. Şairin bu pesimist ruh halinin şiirlerine yansıdığı da görülmektedir. Onun bu durumunu teyit eder nitelikteki başka bir anekdot ise şöyledir:

“Bir gün İbnu'r-Rûmî'ye:

- İbnu'l-Mu'tezz'in ki gibi teşbihler niçin yapmıyorsun? diye soruldu.

Dedi ki:

- İbnu'l- Mu 'tezz ne diyor mesela?

Denildi ki:

-Mesela onun Ramazan hilali hakkında ki şu sözlerine bak:

وَانْظُرْ إِلَيْهِ كَزُرْقٍ مِنْ فِصَّةٍ قَدْ أَثْقَلَتْهُ حُمُولَةٌ مِنْ عَنَبٍ

Bak

Ramazan hilaline, adeta anberden yükleri kendisine ağır gelmiş gümüşten bir sandal gibi (İbnu'l-Mu'tezz, tsz., s. 247).

İbnu'r-Rûmî, bu beyti duyunca bir “ah” çekti ve dedi ki: “İbnu'l-Mu'tezz, sultan oğlu sultandır. İmkanları boldur, o sebeple böyle tasvirler yapar. Zira *كُلُّ إِنَاءٍ بِمَا فِيهِ يَنْصَحُ* / Her kap içindekini sızdırır.” Hele bir de bana bakın! Ben de arzuladığım şeyleri tasvir edeceğim ama fakirliğim engel oluyor! Beni, canımın çektiği şeye ulaşmaktan fakirliğim alıkoyuyor. Ama ben de bir ekmekçi hakkında şöyle demiştim onu söyleyeyim:

مَا أَنَسَ لَا أَنَسَ خَبَّارًا مَرَرْتُ بِهِ يَذْخُو الرُّفَاقَةَ وَشَكَّ اللَّمَحَ بِالْبَصَرِ
مَا بَيْنَ رُؤْيَيْهِمَا فِي كَفِّهِ كُورَةٌ وَبَيْنَ رُؤْيَيْهِمَا قُورَاءُ كَالْقَمَرِ
إِلَّا بِمَقْدَارٍ مَا تَنْدَاخُ دَائِرَةٌ فِي صَفْحَةِ الْمَاءِ يُرْمَى فِيهِ بِالْحَجَرِ

Seni asla unutmayacağım yanına uğradığım ekmekçi! Göz açıp kapayınca dek yuvarlıyordun hamur parçalarını,
Bir bakarsın top gibi avucunun arasında, bir bakarsın geniş bir daire olmuş; dolunay gibi adeta,
Genişletilir hamurdan daireler küçük bir miktar; suyun yüzeyine atılan taşın oluşturduğu halkaların görüldüğü süre kadar
(İbnu'r-Rûmî, 2002, II, 146).

İbnu'r-Rûmî'nin Zelâbiye (hamur kızartması/ gözleme) yapan bir seyyar satıcıyı betimlediği şiiri de ekmekçi ile ilgili beyitlerine benzemektedir. Pesimist karakterinden kaynaklı olarak toplumla yaşadığı çatışma belki de İbnu'r-Rûmî'yi halkın gözünde önemli bir toplumsal statüye tekabül etmeyen bu türden meslek kolları mensuplarını methetmeye yöneltmiş olabilir. Makam ve mevki sahiplere karşı toplumun atfettiği önemin şairi rahatsız ettiği ve şiirini toplumun umursamadığı kişileri övme işinde kullanarak yaşadığı çatışmanın ve psikolojik halin ipuçlarını verdiği ve belki de topluma karşı duyduğu öfkenin intikamıyla bunu yaptığını söylemek mümkündür. İbnu'r-Rûmî'nin bahse konu beyitleri şöyledir:

وَمُسْتَقَرٍّ عَلَى كُرْسِيِّهِ تَعَبٍ رُوحِي الْفِدَاءُ لَهُ مِنْ مُنْصَبٍ نَصَبٍ
رَأَيْتُهُ سَخْرًا يَقْلِبُ زَلَّيَّةً فِي رَقَّةِ الْقَشْرِ وَالْجُوبِ كَالْقَصَبِ
كَأَنَّما زَيْتُهُ الْمَغْلِيُّ حِينَ بَدَا كَالْكَيْمَاءِ الَّتِي قَالُوا وَلَمْ تُصَبِّ
يَلْقَى الْعَجِينَ جُيْنًا مِنْ أَنَامِلِهِ فَيَسْتَحِيلُ شَبَابِيطًا مِنَ الدُّهَبِ

İskemlesine yerleşmiş birisi var ki; rızık peşinde yorgun düşmüş! Canım kurban olsun ona,
Gördüm sabah erkenden gözleme kızartırken onu, zar inceliğindeydi hamuru, içiyse şeker kamışı gibiydi adeta.
Fokurdayan yağı görüldüğü zaman, sanki bir karışım; “reçetesi bir daha yakalanamadı” diye konuşulur hakkında,
Hamuru bir gümüş parçası misali bırakır parmaklarının arasından, yağa düşünce gözleme, dönüşüverir altından bir balığın
kızarmış parçasına (İbnu'r-Rûmî, 2002, I, 246).

Pesimist insanların, topluma uyum sağlamakta zorlandıkları ve kendilerini eksik hissettikleri yönünde bilgiler kaynaklarda yer almaktadır. Bu durumların arka planındaysa; pesimistlerin genel temayüllerinin olumsuzluk/ karamsarlık ekseninde şekillenmesi ve olaylar karşısında menfi duygusal tepkiler vermeye meyyal oldukları yönündeki tespitlerin yer aldığı görülmektedir (Sully, 1981). Dolayısıyla İbnu'r-Rûmî örneğinde de görüleceği üzere pesimistlerin toplumla sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri, sosyal ilişkilerini optimist bir tavırla yürütebilmelerini düşünmek pek mümkün gözükmemektedir.

Negatif bir atmosferin gölgesindeki ruh dünyasına sahip bireylerin, grup ilişkileri içerisinde de sürekli olarak bireysel sorunlarını dikkate sunduğu ve genel motivasyonu düşürdüğü gözlemlenmektedir. İbnu'r-Rûmî'nin dizelerine yansıyan karamsar kişiliği, psikolojik vaziyetinden kaynaklı olarak kendisinde eksiklik veya yetersizlik olduğu yönünde bir kanaate de zemin hazırlamış olabilir.

Arap edebiyatında sahip oldukları fiziksel kusurlara ve zor hayat şartlarına rağmen kendilerini toplumdan izole etmeyen, eksiklerine odaklanarak özsaygılarını yitirmeyen örnek isimler de mevcuttur. Anadan doğma görme engelli olmasına rağmen şiirleri şevâhid olarak kullanılan son Arap şairi Beşşâr b. Burd (ö. 167/783-84), dört yaşındayken yakalandığı çiçek hastalığı sebebiyle görme yetisini kaybeden meşhur Arap filozofu ve şair Ebû'l-Alâ el-Meârri (ö. 449/1057) ve yine küçük yaşta gözlerini kaybeden Mısırlı edebiyatçı ve eleştirmen Taha Hüseyin (ö. 1973) bunlardan bazılarıdır.

Öte yandan İbnu'r-Rûmî'nin hayatı boyunca yaşadığı zorlukların da bu kötümser karakterinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Zira İbnu'r-Rûmî küçük yaşta babasını kaybetmiş, eğitimini abisi üstlenmiştir. Şair, Kur'ân, dil, edebiyat, şiir, hitâbet ve hesap dersleri aldıktan sonra bazı devlet görevlerinde bulunmuş ancak maaşı yeterli gelmediği için bu görevlerini bırakmıştır. (Durmuş ve Çuhadar, 2000, XXI, 186-188).

İbnu'r-Rûmî, bahse konu hayat serüveni ve belki de geçimini temin noktasında yaşadığı zorluklar sebebiyle cimri zenginleri sert olarak nitelenebilecek bir üslupla hicvetmiştir. Aşağıdaki beyitleri konuya örnek teşkil etmektedir:

وَمَا الْفَقْرُ عَيْبًا مَا تَجَمَّلَ أَهْلُهُ
وَلَا عَيْبٌ إِلَّا عَيْبٌ مِّنْ يَّمْلِكُ الْغِنَى
عَجِبْتُ لَعِيبِ الْغَنَاءِ فَقِيرُهُمْ
وَتَرْكِهِمْ عَيْبُ الْغِنَى بِبُخْلِهِ
وَمَا يَسْتَأْذِنُوا إِلَّا مُدَاوَاةَ ذَائِلِهِ
وَيَمْتَنِعُ أَهْلُ الْفَقْرِ فَضْلَ تَرَائِهِ
بِأَمْرِ قَصَّاهُ رَبُّهُ مِنْ سَمَائِهِ
وَلَوْ مَسَّاعِيهِ وَسُؤْ بِلَائِهِ

Fakirlik, sahibini güzel gösteren bir ayıp değildir, dertlerine dermandan gayrısını istemez ki fakirler.

Servetinin cömertliğini fakirlerden esirgeyen zenginlik sahiplerinin ayıplarından başka da bir utanç yoktur.

Hayret ettim, kaderleri rablerinin semasından hükmettiği bir emirle takdir edilmişken fakirlerini ayıplayanların patavatsızlıklarına.

Hayret ettim, cimrilikleri, aşağılık tutumları ve kötü mizaçları sebebiyle zenginlerini ayıplamayı bırakanlara (İbnu'r-Rûmî, 2002, I, 73).

İbnu'r-Rûmî'nin, genç yaşta hanımını ve ardından üç çocuğunu kaybetmesinin de onda travmatik bir etkiye sebep olduğu gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husustur (Durmuş ve Çuhadar, 2000, XXI, 186-188). Zira çocukları hakkında yazdığı mersiyelelerden anlaşıldığına göre İbnu'r-Rûmî, bu durumdan ötürü daimî bir melankoli hali yaşamaya başlamıştır. Şiirlerinden anlaşıldığına göre; Muhammed, Hibetullah ve ismi zikredilmeyen üçüncü oğlundan, ilk önce çocuk yaştaki Muhammed vefat etmiştir (el-Akkâd, 2017, s. 73). Şair, oğlu Muhammed için kaleme aldığı mersiyesinin aşağıdaki beyitlerinde onun vefatından duyduğu hüznü şöyle dile getirmiştir:

تَوَحَّى حِمَامَ الْمَوْتِ أَوْسَطَ صَبِيَّتِي
عَلَى حَيْنِ ثَمَثُ الْحَيْرِ مِنْ لَمَحَاتِهِ
طَوَاهُ الرَّدَى عَنِّي فَأَضْحَى مَرَارُهُ
فَلَيْلَهُ كَيْفَ اخْتَارَ وَأَسْطَهَ الْعُقْدِ
وَأَتَسْتُ مِنْ أَفْعَالِهِ آيَةَ الرَّشْدِ
بَعِيدًا عَلَى قُرْبِ قَرِيْبَا عَلَى بُعْدِ

Ölüm ateşi ortanca oğluma kastetti, Allah aşkına! Ecel nasıl da gerdanlığın ortasındaki mücevheri seçti?

Göz kırpışlarından umarken hayırlı bir haber, kıpırdanmalarında gözlemlerken iyileşme emareleri,

Ölüm çekip aldı onu, canımın canı olmasına rağmen mezarı benden uzakta bir yerde oldu. (İbnu'r-Rûmî, 2002, I, 400)

İbnu'r-Rûmî, oğlunun hastalığını anlattığı ilgili şiirin diğer beyitlerindeyse duygularını şöyle ifade etmiştir:

لَقَدْ قَلَّ بَيْنَ الْمَهْدِ وَاللَّحْدِ لُبُّهُ
تَنَعَّصَ قَبْلَ الرِّيِّ مَاءَ حَيَاتِهِ
أَحْ عَلَيْهِ التَّنَزُّفُ حَتَّى أَحَالَهُ
وَطَّلَ عَلَى الْأَيْدِي تَسَاقُطَ نَفْسُهُ
مُحَمَّدًا مَا شَيْءٌ تُؤْوِهِمْ سَالُوهُ
إِذَا لَعَبَا فِي مَلْعَبٍ لَكَ لَدَعَا
وَأَنْتَ وَإِنْ أَفْرَدْتَ فِي دَارٍ وَخَشَاةٍ
أَوْدُ إِذَا مَا الْمَوْتُ أَوْفَدَ مَعَشَرًا
فَلَمْ يَنْسَ عَهْدَ الْمَهْدِ إِذْ ضَمَّ فِي اللَّحْدِ
وَفَجَّعَ مِنْهُ بِالْعُدُوبَةِ وَالْبَرْدِ
إِلَى صُفْرَةِ الْجَادِي عَنْ حُمْرَةِ الْوُرْدِ
وَبَذَوِي كَمَا يَذْوِي الْقَضِيبُ مِنَ الرُّنْدِ
لَقُلُوبِي إِلَّا زَادَ قُلُوبِي مِنَ الْوَجْدِ
فُؤَادِي يَمْتَلِئُ النَّارَ عَنْ غَيْرِ مَا قَصْدِ
فَلَيْتَ بِدَارِ الْأُنْسِ فِي وَخْشَةِ الْفَرْدِ
إِلَى عَسْكَرِ الْأَمْوَاتِ أَنِّي مِنَ الْوَفْدِ

Kısa sürdü beşik ve mezar arasındaki bekleyişi, kabir onu kucakladığında henüz unutmamıştı beşik devresini,

Susuzluğu dinmeden önce hayat suyu (kanı) tükendi, suyun soğuğu ve lezzeti ona ıstırap verdi.

Kan kaybı belası yakasından düşmedi, safran sarısına çevirinceye kadar gül benzini,

Ellerimin arasına yavaş yavaş düştü canı kıvrılarak, kurumuş dalın yaş gövdeden düşüşü gibi.

Muhammed: Teselli olarak akla gelen şeyler artıyor kalbimdeki özlemini,

Hatırladığımda oyun yerinde oynayışınızı, tutuşur yüreğim istemsizce ateş misali.

Ve sen kaldıysan bir başına kimsesizlik evinde, ben de insanlarla beraberim ama yalnızlığın vahşeti içerisinde, Ölüm bir birlik göndereceği zaman ölümler taburuna, o birliğin neferlerinden biri olmayı arzularım ben de (İbnu'r-Rûmî, 2002, I, 400-401).

İbnu'r-Rûmî, selef ve haleflerinden mezkûr örneklerin aksine kendisinin her zaman uğursuzluk belasıyla uğraştığını etrafına hissettirmiştir. Bu durum üslubunu sertleştirmiş, şiirlerini de hiciv eksenine sabitlenmiş bir yörüngeye hasretmiştir. Bunun en bariz örneğini Abbâsî asrı şairlerinin önderi olarak kabul edilen Buhtûrî (ö. 284/897) ile ilgili hicivyesinden alınan bazı örnek beyitlerde görmek mümkündür:

وَمَا رَأَيْتُنَا ذُنُوبَ الْوُجْهِ ذَا أَدَبٍ	الْبُخْتَرِيُّ ذُنُوبَ الْوُجْهِ نَعْرِفُهُ
لِلْبُخْتَرِيِّ بِإِلَّا عَقْلٍ وَلَا حَسَبٍ	الْحُطُّ أَعْمَى وَلَوْلَا ذَاكَ لَمْ نَرَهُ
مِنْ شِعْرِهِ الْغَثَّ بَعْدَ الْكَثْبِ وَالْتَعَبِ	فُبَحًّا لِأَشْيَاءَ يَأْتِي الْبُخْتَرِيُّ بِهَا
وَيُنْشِدُ النَّاسَ إِيَّاهُ عَلَى رَقَبِ	شِعْرٍ يُغِيرُ عَلَيْهِ بِإِسْلَاطًا
جَهْرًا وَأَنْتَ نَكَالُ اللَّيْلِ ذِي الرِّيبِ	أَيْسَرُ الْبُخْتَرِيُّ النَّاسَ شِعْرُهُمْ
فَالْحَلْقُ مَا بَيْنَ مَقْشُولٍ وَمُعْتَصَبِ	وَتَارَةً يُثْرُزُ الْأَرْوَاحَ مِنْطِقُهُ

Buhturî, keçi sakallıdır biz onu tanıyoruz, görmedik hiç keçi sakallılardan edepli olanı halbuki,

Talihin gözü kördür, öyle olmasaydı onu görmezdik; akılsız ve asılsız Buhturi'yi.

Yazıklar olsun! Onun zorluk çekip yorulduktan sonra şiir namına getirdiği cılız şeylere,

Öyle şiirler ki (yazarken) kahramanca ve yiğitçe atılır üzerlerine ve okur insanlara onları endişeyle.

Kendisi hırsızlık zanlılarına verilen aşağılık bir ceza iken, açıkça insanların duygularını mı çalıyor?

Onun sözleri bazen ruhları donduruyor, dinleyen insanlar, hisleri katledilmiş ve gasp edilmiş bir halde kalakalıyor (İbnu'r-Rûmî, 2002, II, 179-180).

Yaşadığı dönemde İbnu'r-Rûmî'nin hicivlerinden nasibi almayan kalmamıştır. Basra dil mektebinin tanınmış alimlerinden el-Ahfeş el-Asğar Ebu'l-Hasen Saîd b. Mes'ade el-Mucâşî el-Belhî (ö. 215/830) bunlardan biridir. Emevî ve Abbâsî dönemlerinde yaşayan şarkıcı ve bestekârları ve onların savtlarını (şarkı/besteleri) derleyen Arap tarihçisi ve edîbi Ebu'l-Ferec Alî b. el-Huseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî'nin (ö. 356/967) de hocası olan el-Ahfeş el-Asğar'a yönelttiği eleştiriler ve hicivler sebebiyle Ebu'l-Ferec el-İsfahânî'nin, İbnu'r-Rûmî'ye *el-Eğânî*'de yer vermediği ve kasıtlı olarak İbnu'r-Rûmî'ye değinmediği ifade edilmiştir (Komisyon, 1986, c. 54, s. 63).

Bu hususta Mısırlı yazar ve Arap edebiyatı araştırmacısı Kâmil Keylânî'nin (Akyürek, 2014, ss. 9-39) (ö. 1959) aktardıkları yukarıdaki çıkarımı teyit eder niteliktedir. *Suverun Cedide mine'l-Edebi'l-Arabiyye* (Keylânî, 1939) isimli eserinde yazar şunları aktarmaktadır:

"el-Eğânî kitabının müellifi İbnu'r-Rûmî'ye niçin değinmemiştir? Burada niçin sorusunun üzerinde durmak gerekir. Acaba İbnu'r-Rûmî, yaşadığı asrın önde gelen edip ve şairlerini hicvettiği için mi bu muameleye maruz kaldı? Yahut İbnu'r-Rûmî, büyük nahiv alimi ve el-Eğânî kitabının müellifi Ebu'l-Ferec'in hocası el-Ahfeş'i hicvettiği için mi böyle oldu? Ebu'l-Ferec, hocasına güzellemler yaparak onu hicvedip eleştirenlerden intikam almayı seven bir üsluba sahiptir. Öte yandan bazı edipler, İbnu'r-Rûmî'nin laneti hakkında şair ve yazarlar arasında yaygın olan söylentinin buna sebep olduğu yönünde savlar ileri sürmüşlerdir. Hatta bu lanet söylentileri sebebiyle İbnu'r-Rûmî'nin divanının da incelenmediğini, el-Mutenebbî, el-Buhturî ve Ebû Temmâm'dan daha çok hakkında konuşulmayı ve yazılmayı haketmesine rağmen eleştirmenlerin İbnu'r-Rûmî'nin şiirleri hakkında hiçbir değerlendirme yazmadığını iddia etmişlerdir." (Keylânî, 1939, ss. 208-219)

İbnu'r-Rûmî'nin vefat sebebinin de sivri diliyle ilgili olduğu kaynaklarda aktarılmıştır. Abbâsî halifesi el-Mu'tazid-Billâh'ın (ö. 289/902) ve onun vefatı akabinde halife olan oğlu el-Muktefî-Billâh'ın (ö.295/908) veziri olan el-Kâsım b. Ubeydullah'ın (ö. 291/904) İbnu'r-Rûmî'nin hicivlerinden çok korktuğu için onu zehirlediği yönünde rivâyetler tarih kaynaklarında yer almıştır (İbn Hallikân, 1900, III, 361). İbn Hallikân'ın (ö. 681/1282) *Vefeyâtü'l-A'yân* adlı eserinde naklettiğine göre İbnu'r-Rûmî'nin vefatı şöyle olmuştur:

"Vezir Ebu'l-Hasen el-Kâsım b. Ubeydullah b. Suleyman b. Vehb; el-Mu'tazid'in veziri, İbnu'r-Rûmî'nin hicivlerinden ve keskin dilinden çok korktuğu için ona bir entrika çevirdi. İçerisine zehir karıştırılmış Hûşkenânce'yi (şekerli ve yağlı bir tür hamur yemeği) meclisinde tertip edilen bir davet esnasında İbnu'r-Rûmî'ye ikram etti. İbnu'r-Rûmî, hûşkenânce'den yiyince zehirli olduğunu anladı. Vezir el-Kâsım b. Ubeydullah ona: 'Nereye gidiyorsun?' diye sordu. İbnu'r-Rûmî cevaben: 'Beni bu

dünyaya gönderenin huzuruna' dedi. Vezir: 'O halde babama da selam söyle' dedi. İbnu'r-Rûmî: 'Yolum cehenneme değil...' şeklinde cevap verdi (İbn Hallikân, 1900, III, 361).

Bahse konu aktarım her ne kadar İbnu'r-Rûmî'nin karakterine uygun bir vefat hikâyesi olarak görülebilirse de İbn Hallikân'ın aktardığı bu rivâyetin zayıf ve tarihi açıdan çelişkili olduğu yönünde görüşler de kaynaklarda zikredilmiştir. İbnu'r-Rûmî'nin hayatı hakkında yapılmış en geniş çalışmalardan birinin müellifi olan Mısırlı gazeteci, düşünür, edebiyat ve şiir eleştirmeni Abbas Mahmud el-Akkâd (ö. 1964) *İbnu'r-Rûmî Hayâtuhu min Şi'rih* isimli eserinde İbn Hallikân'ın aktardığı bu rivâyetin asılsız olduğunu zira el-Kâsım b. Ubeydullah'ın, İbnu'r-Rûmî'nin ölümünden beş yıl sonra vezirliğe getirildiğini ifade etmiştir (el-Akkâd, 2017, ss. 204-205).

II. İbnu'r-Rûmî'nin Lanetli Olduğu Yönündeki İddalara Delil Olarak Sunulan Bazı Olaylar

Abbâs Mahmud el-Akkâd, İbnu'r-Rûmî hakkındaki tüm bu spekülasyonlar ve lanetiyle ilgili kaynaklarda aktarılan rivâyetlere rağmen onun bıraktığı edebi mirası incelemeye niyet etmiştir. 1931 yılında *İbnu'r-Rûmî Hayâtuhu min Şi'rih* başlıklı çalışmayı tamamlayarak yayımlamıştır. el-Akkâd söz konusu eserde; sadece İbnu'r-Rûmî'nin biyografisini yazmakla kalmayıp, aynı zamanda onun yaşadığı dönemi ve şiirini detaylarıyla ele almıştır. İbnu'r-Rûmî'nin başına gelen trajedileri vurgulayarak, şiirlerine yansıyan acı dolu hayatından kesitler sunmaya çalışmıştır.

el-Akkâd, İbnu'r-Rûmî'nin talihsizliklerle dolu bir döngüye hapsedilmiş yaşamını detaylarıyla incelediği çalışmasında, şairin zenginlikten yoksulluğa değişen ekonomik durumunu, sevdikleri ve çocuklarının peş peşe ölümüyle yaşadığı travmalarını ve onun hayatına dair birçok meseleyi şiirlerindeki duygu durumlarını esas alan bir gözle değerlendirmeye çalışmıştır. el-Akkâd, İbnu'r-Rûmî'nin şiirlerine yansıttığı zorlu hayatını, onun duygusal derinliğini ve iç dünyasını anlamak için bir anahtar olarak kullanmıştır (el-Akkâd, 1931).

Bunun yanı sıra el-Akkâd'ın, İbnu'r-Rûmî'nin şiirlerinin analizinde de ustaca bir iş çıkardığını söylemek mümkündür. Zira el-Akkâd, eserinde şairin güçlü ve zayıf yönlerini, kullandığı üslubu ve o üslubun yansıttığı anlamları da derinlemesine ele almıştır. Bu sebeple el-Akkâd'ın, *İbnu'r-Rûmî Hayâtuhu min Şi'rih* eserini biyografik bir eser olarak nitelemek eksik bir tanımlama olacaktır. Bahse konu eserin, İbnu'r-Rûmî'nin biyografisini, yaşadığı dönemi, kişiliğinin psikolojik açıdan bir analizini ve felsefesini anlamak için kapsamlı bir kaynak ve zengin içerikli bir çalışma olarak tanımlanmasının daha isabetli olacağını söylemek mümkündür.

Ancak Abbas Mahmûd el-Akkâd, İbnu'r-Rûmî'yle ilgili eserinin çalışmalarını yürüttüğü yıllarda lanet söylencelerini doğrular nitelikte bir olay yaşamış ve hapse girmiştir. el-Akkâd "İlese majeste/ majestelerine ihanet (korunmuş otoriteye karşı suç işleme)" ile ilgili iddialar sebebiyle 1930 yılında 9 ay hapse mahkum edilmiştir. İngiltere'den bağımsızlığını elde eden ilk Mısır Kralı olarak nitelenen I. Fuad'ın (Sâbit, 1944) Ahmed Fuad Paşa (ö.1936) Mısır anayasasındaki iki madde; "hâkimiyetin kaynağı millettir" ve "bakanlıklar meclise karşı sorumludur" hükümlerini ilga etme isteği sebebiyle el-Akkâd'ın da saflarında yer aldığı el-Vefd partisinin muhalefeti akabindeki süreç sonucunda gerçekleşen olay (Komisyon, 1986, c. 54, s. 63), ilgili yıllarda el-Akkâd'ın, İbnu'r-Rûmî'yle ilgili çalışmalarını yürütüyor olması sebebiyle onunla irtibatlandırılmış ve İbnu'r-Rûmî'nin Laneti'nin, el-Akkâd'ı yakaladığı yönünde yorumlar yapılmıştır.

el-Akkâd'ın, yargılandığı tarihlerde onu savunma görevini üstlenen devrin önemli siyasî figürlerinden el-Vefd partisinin sekreteri, Mısır'da ulaştırma ve maliye bakanlığı vazifelerinde de bulunmuş avukat Velîm Mukrim Ubeyd'i (ö. 1961) mahkeme salonunda görünce boynuna sarıldığı ve ağladığı aktarılmıştır (Komisyon, 1986, c. 54, s. 63). el-Akkâd'ın korktuğu yönünde söylentilere sebep olan bu olayı devrin tanınmış gazeteci ve şairlerinden Kâmil eş-Şenâvî (ö. 1965) *el-Ahrâm* gazetesinde ki köşesine taşımış ve el-Akkâd ile aralarında husumete varacak düzeyde anlaşmazlık bulunan Emiru's-Suerâ lakaplı Ahmed Şevkî'nin (ö. 1932) (Ürün, 2002) "Ömer Muhtar'a Ağıt" başlıklı şiirinde yer alan aşağıdaki dizelerinde dile getirdiği durumun Abbâs Mahmûd el-Akkâd'ın mahkeme salonundaki haline daha uygun olduğunu ifade etmiştir:

شَيْخُ تَمَّالِكَ سِنَّهُ لَمْ يَنْفَجِرْ
كَالْقَلْبِ مِنْ خَوْفِ الْعِقَابِ بُكَاءُ
الْأُسْدُ تَزَارَى فِي الْحَبِيدِ وَلَنْ تَرَى
فِي السَّجْنِ ضَرْغَامًا بَغَى اسْتِحْدَاءُ

*Dişlerini sıkkan bir ihtiyar, cezanın korkusundan çocuk gibi göz yaşlarına boğulmayan,
Aslanlar demir parmaklıklar arasındayken de kükrer, asla göremezsin zindanda korkudan ağlayan bir aslan!* (Şevkî, 2017, s. 558)

Abbâs Mahmûd el-Akkâd'ın, İbnu'r-Rûmî ile ilgili çalışmalarını sürdürdüğü yıllarda başına gelen can sıkıcı hadiselerin benzerini Mısırlı roman, kısa hikâye yazarı ve gazeteci İbrahim Abdulkadir el-Mâzinî (ö. 1949) de yaşamıştır. Hatta el-Mâzinî, İbnu'r-Rûmî'nin laneti ile ilgili söylenceleri destekler nitelikte açıklamalar da yapmıştır:

"İbnu'r-Rûmî, uğursuzlukla kol kola yaşamış bir şairdir. Bu uğursuzluk, ölümünden sonra şiiriyle devam etmiştir. Onunla

ilgili çalışma yapmaya yeltenenlerin başına büyük sıkıntılar gelmiştir (Komisyon, 1986, c. 54, s. 63)."

el-Mâzinî, İbnu'r-Rûmî hakkındaki kanaatini şekillendiren arka planı *Hasâdû'l-Haşîm* adlı eserinde şöyle aktarmıştır:

"Ben, on sene önce İbnu'r-Rûmî hakkında bazı makaleler yazdım. Birinci makaleyi bitirip ikinciye başlar başlamaz ayağım hiç olmayacak bir şekilde kırıldı. eş-Şeyh Şerîf (ez-Zirikî, 2002, VI, 158) onun divanının birinci cildinin şerhini tamamlaması akabinde zorunlu olarak emekliye ayrıldı. O çalışmayı basan el-Mektebetu't-Ticâriye'nin sahibi bacağı kırıldı... Belki de onun aleyhine konuşmayı bırakmalıyız, boyunlarımızın kırılmasını istemeyiz (el-Mâzinî, 2010, s. 228)!"

Kâmil Keylânî'de İbnu'r-Rûmî'nin lanetinden nasibini alanlar arasındadır. Keylânî'nin şairin divanını tahkik edip seçmeler yaptığı çalışmasına (İbnu'r-Rûmî, tsz.) başladığı günlerde romatizma hastalığına yakalandığı ve aynı dönem oğlunun vefat ettiği aktarılmıştır (Âl Cafer, 2022).

İbnu'r-Rûmî'nin lanetine uğrayanlar edebiyatçılarla sınırlı değildir. Onun eserlerini basmak niyetiyle hamle yapan devlet adamlarının da bu lanetten nasiplendiği yönünde bilgiler mevcuttur. Bunlardan en bilineni, Mısır Milli Eğitim Bakanı Abdurrezzâk es-Sanhûrî'nin (ö. 1971) İbnu'r-Rûmî'nin divanının devlet eliyle basılması hususunda 1945 yılında aldığı onayın akabinde istifa etmesi olayıdır (es-Sanhûrî, 2005). es-Sanhûrî'nin yerine gelen yeni Milli Eğitim Bakanı Ali Eyyub'un da İbnu'r-Rûmî divanının basılması hususundaki kararı yinelediği fakat bu kez de Mısır Başbakanı'nın istifa ettiği aktarılmıştır (Âl Cafer, 2022).

İbnu'r-Rûmî'nin etrafında oluşan bu uğursuzluk söylentileri onun ölüm tarihiyle de irtibatlandırılmıştır. Zira şairin 13 Temmuz m. 896'da Bağdat'ta vefat ettiği kaynaklarda aktarılmıştır (el-Akkâd, 2017, s. 203). 13 sayısının farklı kültürler ve inanç sistemleri içinde uğursuz olarak kabul edilen bir rakam olduğu bilinmektedir. Hristiyan mitolojisi patentli olan bu durum, Hz. İsâ'nın (as.) on iki havarisinin yanında yer alan ve ona ihanet ederek Roma askerleri tarafından yakalanmasını sağlayan Yehuda'nın 13. kişi olarak kabul edilmesiyle temellendirilmiştir (Ulutürk, 2012, I, 871). Bu durum İbnu'r-Rûmî'nin vefat tarihi itibarıyla da uğursuz olarak değerlendirilmesi yönünde mitolojik temelli abartılı yorumlar yapılmasına da zemin oluşturmuştur.

Sonuç

İnsanoğlu yaratılışı gereği hem fizikî hem de psikolojik açıdan kendisini emniyette hissetme eğilimindedir. Kişinin hayat serüveni boyunca yaşadığı olumsuz duygusal tecrübeler, bahse konu emniyet durumuna halel getiren ve İbnu'r-Rûmî örneğinde görüldüğü üzere insanı toplumdan tecrit eden, obsesyonlara sebebiyet veren ve pesimist bir ruh haline bürendüren amiller olma niteliğine sahiptirler. Ekonomik güçlükler, aile yakınlarının ölümleri vb. faktörler üretkenliği temsil eden yaşam enerjisini, agresyonları temsil eden ölüm ve dolayısıyla karamsarlığın hâkim olduğu bir dünyaya hapsedebilir.

İbnu'r-Rûmî'nin küçük yaşta babasını kaybetmesi, eğitimi tamamladıktan sonra yürüttüğü bazı devlet görevlerinde yaşamını idâme ettirecek düzeyde maaş alamaması ve bu sebeple o görevleri bırakması, eşinin ve üç oğlunun birbirinin ardı sıra vefat etmesi, Şii ve Mutezilî eğilimleri sebebiyle şiir alanındaki üstün yeteneklerine rağmen Abbâsî sarayı ve bürokratik çevreleriyle yakınlık kuramaması gibi faktörler onu kötümserliğin kucağına atmıştır. Bu durum keskin bir dil ve hayat, hadiseler karşısında pesimist bir tavır olarak şiirinde kendini göstermiştir.

İbnu'r-Rûmî'nin bu durumunu bilen sonraki dönem edebiyat araştırmacıları, münekkî ve muhakkikler kimi zaman İbnu'r-Rûmî'nin sivri diliyle hicvettiği hocaları yahut seleflerinin intikamlarını almak maksadına mebni kimi zaman da kompleksten kaynaklı olduğu düşünülebiyecek sebeplerden dolayı onun şiirini ve sanatını değerlendirmekten imtina etmişlerdir. Araya giren uzun tarihî süreçler ve doğal mecrasında tahakkuk eden bazı olayların şairle ilişkilendirilmesi neticesinde oluşan algılar sebebiyle "İbnu'r-Rûmî'nin lanetli olduğu" yönünde bir fenomenden bahsedilmeye başlanmıştır.

Halbuki insanların, ötekini uğursuz olarak nitelemeleri ve bazen suçlamaya varacak düzeydeki ithamları, kültürel inançlar, gelenekler ve bireysel şans veya şanssızlık algılarıyla doğrudan ilişkilidir. Zira eşya ve kâinatın işleyişi göz önünde bulundurulduğunda bu tür yakıştırmaların geneli itibarıyla mantıksız veya ilmî dayanaklı yoksun nitelemeler olduğu ortaya çıkmaktadır. Şahıslar etrafında kurgulanan uğursuzluk imajlarının genelde dış görünüş, ferdi ve toplumsal ilişkilerde gözlemlenen davranış bozukluğu ve yaşadıkları olaylarla ilintili olarak şekillendirildiği gözlemlenmektedir. Ancak, bu türden yakıştırmaları ne dinî ne ilmî ne de mantıkî bir zeminde desteklemek mümkün gözükmemektedir.

Ebu'l-Ferec el-İsfahânî'nin *el-Eğânî*'sinde İbnu'r-Rûmî'ye değinmeyişi'nin duygusal bir zemini olduğu; hocası el-Ahfeş el-Aşğar'ın İbnu'r-Rûmî tarafından hicvedilmesinin bu hususta en büyük etken olduğu kaynaklarda aktarılmıştır. Öte yandan özellikle Modern dönem Mısır edebiyatının tanınmış simaları özelinde aktarılan İbnu'r-Rûmî'nin lanetli olduğu minvalindeki hikayelerinin de geneli itibarıyla mevcut tarihî söylenceyi pekiştirme sadedinde olduğu; bu söylenti etrafında oluşan tanınmış hikayelerin benzerlerini tekrar ve tekit eden "onun lanetinden payını alanlar arasında ben de varım" minvalinde bir popülerite akımına katılım, bir tür reklam ve İbnu'r-Rûmî kimliğiyle ilgili kötü tezvîrâtı sürdürme eğilimi olduğu anlaşılmaktadır.

Zira bu tür lanet/uğursuzluk inançlarının genel yapısına bakıldığında; bu durumun insanların genellikle kendilerini rahat hissetme yahut ortadaki belirsizlikle başa çıkmak için bir açıklamaya ihtiyaç duyma talepleriyle ilişkili olduğu da görülmektedir.

Ancak bu tavrın ve bazen keskin inanç olarak nitelenebilecek bir forma evrilen bu algının uğursuzluğun yahut lanetin öznesi haline getirilen kişiye karşı büyük bir haksızlık ve adaletsizce bir tutum olduğu unutulmamalıdır.

Abbas Mahmud el-Akkâd'ın tutuklanması sürecinin, İbnu'r-Rûmî'yle ilgili çalışması değil el-Vefd partisi saflarında Mısır Kralı I. Fuâd'a karşı yaptığı amansız muhalefetin sonucu olduğu, İbrahim Abdulkadir el-Mâzinî'nin ayağını kırdığı kazanın yoğun çalışma temposundan kaynaklı yorgunluğu neticesinde gerçekleşen bir hadise olduğu yadsınamaz gerçeklerdir. Öte yandan Kâmil Keylânî'nin İbnu'r-Rûmî divanını tahkik ettiği devrede çocuğunu kaybettiği kaza yahut Mısır Milli Eğitim Bakanı Abdurrezzâk es-Sanhûrî'nin İbnu'r-Rûmî'nin divanının devlet eliyle basılması hususunda 1945 yılında aldığı karar akabinde istifası tamamen doğal seyri içerisinde gerçekleşen olaylardır. Zira her kaza kaderin sebep-sonuç zinciriyle tahakkukundan ibarettir.

İbnu'r-Rûmî gibi daha bir kuşak önce dedesi Müslüman olmuş, çocuk yaşta yetim kalmış, aldığı eğitime ve yeteneklerine rağmen umduğu ekonomik refahı elde edememiş, aile kurumu eşi ve çocuklarının vefatı ile sarsılmış bir kimsenin pesimist bir ruh haline bürünmesi sürekli endişe ve kaygı yaşaması ve içerisine düştüğü çıkılmaz düşünce döngüleri sebebiyle takıntılı bir hale gelmesi kaçınılmaz bir tablo olarak önümüzde durmaktadır. Hayata ve yaşadıklarına karşı belki de bir tepki sadedinde şiirini kullanması, içerisine kapandığı ruh dünyasına yansıyanları kendisini tecrit ettiği topluma iletmesini sağlayan yegâne kanal olarak düşünülmelidir.

Çocuklarını kaybetmiş bir baba, eşini kaybetmiş bir koca olan İbnu'r-Rûmî'nin özellikle sert hicivleri ile bilinen bir şair olmasında da yaşadığı hayat tecrübesi sonucu ortaya çıkan duygu kontrol eksikliği hissinin olduğunu düşünmek mümkündür. Zira bu tür durumlarda insanlar genelde başkalarını suçlamak, onları sorumlu tutmak gibi duygusal eğilimlere sahip olabilirler.

Netice itibarıyla hakkında söylenen birçoğu menfi nitelikteki sözlere, gıyabında anlatılan birçoğu mesnetsiz ilintilendirmelerden ibaret lanet söylentilerine rağmen İbnu'r-Rûmî, çile ve zorluklarla dolu bir hayatı Arap edebiyatının zirve isimlerinden biri olarak tamamlamış bir şairdir. *الْكَلِمَةُ أَتْلَعُ مِنَ السَّيْفِ* / Söz kılıçtan daha keskindir sözü fehvasınca şiirlerini kaleme alan İbnu'r-Rûmî'nin etkili üslubu onu erişilmesi güç zirvelerde konumlandırmıştır. Bu sebeple yer yer onun hayatını ve sanatını ele alan ediplerin gıpta ve haset hisleriyle harmanlanmış bir zeminde değerlendirmelerine yer verdiklerini hissetmek mümkündür. Hicivleriyle özdeşleşen bir şair olarak nitelenmesi ve satirik bir üslupla kaleme aldığı toplumsal eleştirilerin bugün dahi güncelliğini korur bir niteliği hâiz olmasından kaynaklı olarakta lanet fenomeniyle anılması hicivlerinin etkisini bugün dahi kaybetmediğinin, muhataplarını yaraladığının delili olarak değerlendirilebilir. Meşhur misal de olduğu gibi:

وَلَا يُلْتَمَامُ مَا جَرَحَ اللَّسَانُ جَرَاحَاتُ اللَّيْسَانِ لَهَا الْيَسَامُ

Mızrak yaralarının vardır devası, dilin yaraladığının onulmaz yarası.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akyürek, R. (2014). *Mısır Çocuk Edebiyatında Kâmil Keylânî* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Âl Cafer, R. (2022). *La'netu İbni'r-Rûmî*. Sahîfetu Uktub.
- Budak, Selçuk. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Durmuş, İ., & Çuhadar, M. (2000). İbnu'r-Rûmî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- el-Akkâd, Abbâs M. (2017). *İbnu'r-Rûmî Hayatuhu min Şi'rih*. Mektebetu Hindâvî.
- el-Âmilî, Bahâuddîn Muhammed b. Hüseyin b. Abdissamed. (1900). *el-Keşkül*. Universitats Basel.
- el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. (t.y.). *Târîhu Bağdâd*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Husrî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. İbrâhîm b. Temîm el-Ensârî el-Fihri. (1953). *Zehru'l-Âdab ve Semeru'l-Elbâb* (nşr. Muhammed Ali el-Bicâvî). Dâru İhyâ'İl-Kutubi'l-Arabiyye.
- el-Mâzinî, İ. K. (2010). *Hasâdu'l-Haşîm*. Mektebetu'l-Hindâvî.
- es-Sanhûrî, N. (2005). *es-Sanhûrî min Hilâli Evrâkihi's-Şahsiyye*. Dâru's-Şurûk.
- ez-Zirikî, Ebû Gays Muhammed Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dimaşkî. (2002). *el-A'lâm*. Dâru'l-İlm li'l-Melâyin.
- Harmancı, H. (2022). Ebu'l-Alâ el-Ma'arrî'nin "el-Lüzûmiyyât"ı ile William Blake'in "Masumiyet ve Tecrübe Şarkıları" adlı eserlerinde pesimizm. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 825–840.

- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî. (1900). *Vefeyâtü'l-A'yan* (thk. İhsan Abbas). Dâru Sâdır.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Ruveyfî. (t.y.). *Lisânu'l-Arab*. Dâru Sâdır.
- İbnu'l-Mu'tezz, Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mutevekkil-Alellah el-Abbâsî. (t.y.). *Dîvân*. Dâru Sâdır.
- İbnu'r-Rûmî, Ebu'l-Hasen Alî b. el-Abbâs b. Cureyc el-Bağdâdî. (2002). *Dîvân* (thk. Ahmed Hasan Besec). Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbnu'r-Rûmî. (t.y.). *Dîvân* (thk. Kâmil Keylânî). Matbaa'tu't-Tevfîk.
- Keylânî, K. (1939). *Suverun Cedide mine'l-Edebi'l-Arabiyye*. Mektebu'l-Âdâb.
- Komisyon. (1986). *el-Mecelletu'l-Arabiyye*, 54, 62–65.
- Sabit, K. (1944). *el-Melik Fuâd Meliku'n-Nahda*. Matbaa'tu'l-Meârif.
- Subh, A. M. (t.y.). *es-Sûretu'l-Edebiyye Târîh ve Nakd*. Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye.
- Sully, J. (1891). *Pessimism A History and A Criticism*. D. Appleton and Company.
- Şevkî, A. (2017). *eş-Şevkiyyât*. Mektebetu'l-Hindâvî.
- Ulaş, Sarp Erk. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ulutürk, M. (2012). Tarihi Dini Kültürel Bağlamda Mitoloji ve Modern Kültür Ürünlerinin Mitolojiye Dönüşümü. *Batman University Journal of Life Sciences*, 1, 863–878.
- Ürün, A. K. (2002). *1868–1932 Mısır'da Türk Bir Şair Ahmet Şevki*. Kaknüs Yayınları.